

Columna

DE FÚTBOL MÉS

NATALIA ARROYO

PRÒLEG DE DOLORS RIBALTA

DONES DE FUTBOL

Natalia Arroyo

**La història de les pioneres i les noves estrelles
que han construït un espai de dignitat dins del futbol**

PRÒLEG DE DOLORS RIBALTA

PRIMERA EDICIÓ: GENER DEL 2022
© NATALIA ARROYO CLAVELL, 2022
© DEL PRÒLEG: DOLORS RIBALTA, 2022
© COLUMNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.
AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA
ISBN: 978-84-664-2856-9
DIPÒSIT LEGAL: B. 18.610-2021
FOTOCOMPOSICIÓ: MOELMO, S.C.P.
IMPRÈS A CATALUNYA - *PRINTED IN CATALONIA*

www.columnaedicions.cat

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).
Tots els drets reservats.

TAULA

<i>Pròleg</i>	11
PART 1. EL PRIMER PASSAT	
Un inici popular i una prohibició que dura cinquanta anys (1881-1971)	19
D'ofcioses a oficials (1971-1991)	41
PART 2. EL PASSAT PRESENT	
A ritme de <i>soccer</i> i mecenes (1991-2010)	83
PART 3. PASSEM AL FUTUR	
Un aparador cada cop més mediàtic	155
<i>Agraïments</i>	257
<i>Bibliografia</i>	259

UN INICI POPULAR I UNA PROHIBICIÓ QUE DURA CINQUANTA ANYS (1881-1971)

UN ESPAI DE LLIBERTAT

Els primers gols van ajudar a trobar marit.

A Inverness, a les Highlands d'Escòcia, quan el futbol tot just estrenava un reglament que l'allunyava del rugbi, equips de dones solteres i casades organitzaven partits de futbol anualment. Era una rutina consolidada a cada festa local. Centenars d'aficionats, encuriosits i emocionats, s'aplegaven als camps per veure l'espectacle, que sovint era una mena de càsting perquè els homes lliures triessin la seva futura esposa. L'arxiu històric recull aquests partits embrio-

naris com una exhibició de desimboltura i força de les dones en ple segle XVIII, en què el futbol era una nova manera d'expressar-se, de desafiar un ordre social que reduïa el paper de la dona al rol domèstic i familiar. Córrer donant puntades a una pilota era un refugi al qual desenes de dones van aferrar-se, fartes de les prohibicions que les mantenien allunyades dels estudis, les professions principals i la vida política. Havien de demanar permís a l'home de la casa per a tot: al pare mentre eren nenes, al marit després del matrimoni.

Els primers dies de futbol van ser un espai de llibertat.

L'única funció que la societat victoriana atribuïa a la dona era la de conservar intacta la seva facultat reproductiva, i es considerava que l'esport intens —categoria en la qual òbviament s'encaixava el futbol, i més aquell futbol primitivament reglamentat— afectava la seva fertilitat. La comunitat mèdica de l'època va pressionar des del principi en contra de la pràctica del futbol per part de les dones i només recomanava esports com el golf, l'esgrima, el tenis o la natació, activitats que ni tan sols estaven a l'abast de tothom. Estaven reservades per a l'alta burgesia.

Però res no va impedir que la dona se sentís atreta per l'esport que estava revolucionant la societat britànica. El primer partit femení internacional del qual es té constància es va jugar a Edimburg el 9 de maig del 1881, un enfrontament entre uns combinats representants d'Escòcia i Anglaterra que va acabar amb 3-0

a favor de les escoceses, liderades per Lily St Clair. Alguns mitjans van fer-se ressò del duel i les seves cròniques serveixen per entendre la mirada amb què es jutjava la dona futbolista en aquella època. «El partit des del punt de vista de les jugadores va ser un fracàs», es podia llegir al *Glasgow Herald*. L'altre mig article descrivia la vestimenta de les futbolistes.

L'efecte novetat va donar popularitat als primers partits, als quals assistien entre cinc i deu mil espectadors, tot i que en la reedició de l'enfrontament una setmana més tard a Glasgow el sector masculí va trobar l'esclatxa perfecta per apartar la dona del futbol: la violència a les graderies de l'estadi.

El futbol era la nova passió de la gent, però més d'un partit s'havia interromput per baralles i invasions de camp. Durant un matx a Glasgow, les dones van ser víctimes dels aldarulls i van haver de refugiar-se a l'autocar per no rebre cap cop dels aficionats, segons relata un escrit del *Nottinghamshire Guardian*. Les institucions locals, espantades pels brots de violència, van cancel·lar els compromisos femenins que tenien programats. Els mitjans van afanyar-se a enterar el futbol femení i es van negar a reconèixer que cada partit anunciat aixecava una gran expectació. S'havia d'escapçar l'impuls abans no agafés massa embranzida, abans que la dona no envaís el nou esport preferit de l'home.

La pressió mediàtica no hi va poder fer prou, i a ciutats com Manchester o Liverpool encara es van veure més partits el 1881. La dona futbolista estava

decidida a desafiar les reticències de tothom. Volia obrir camí.

«ES BUSQUEN JUGADORES»

Anglaterra començava a organitzar les primeres competicions masculines i la Federació fins i tot havia permès que els clubs professionalitzessin els jugadors. No hi havia cap mesura destinada a promocionar el futbol femení, i l'única manera que les dones tenien de jugar havia de sorgir d'iniciatives personals. De fer crida.

Els anuncis als diaris van ser la via per arribar a la gent i trobar jugadores per fer equips. El 1894, una dona inquieta i enigmàtica, amb el pseudònim de Nettie Honeyball, va fer una convocatòria per crear un club, el British Ladies' Football Club. El seu objectiu era anar molt més enllà del futbol, volia «provar al món que les dones no són les criatures ornamentals i inútils que els homes dibuixen». «Crec en una societat emancipada en què la dona podrà asseure's al Parlament i tenir veu sobre totes les qüestions, sobretot les que l'afecten directament», va verbalitzar en una entrevista publicada al *The Sketch*.

Després d'uns quants mesos de preparació, sota la supervisió d'un defensa del Tottenham Hotspur, J. W. Julian, i amb el suport econòmic de l'aristòcrata Lady Florence Dixie, es va anunciar el primer partit el març del 1895. Al nord de Londres i amb deu mil persones de públic —previ el pagament d'una entra-

da—, van enfrontar-se dos equips, dividits en el nord i el sud, i el resultat final va ser de 7-1. Les cròniques d'aquell partit van ser duríssimes, i criticaven que la dona no disposava de cap qualitat per jugar a futbol: no tenia ni velocitat, ni decisió, ni habilitat ni desequilibri.

El públic no pensava el mateix i començava a construir-se els primers ídols, entre els quals van destacar la portera escocesa Mrs. Graham i una extrem petita que responia al nom de Daisy Allen. Era la gran atracció dels partits, sobretot perquè se sospitava que en realitat era el fill d'una de les jugadores, Nellie Gilbert (o Mrs. Richardson). Convençut que era un nen, el públic la va batejar com a Tommy. El periodista i escriptor Patrick Brennan va rastrejar el cens i, especulant que la seva mare fos veritablement la Nellie, plantejava que Daisy Allen podria haver sigut efectivament un nen: John Richardson, nascut l'any 1883.

Entre la morbositat de saber si el Tommy era un nen o una nena i la rivalitat que s'estava creant entre els combinats del nord i del sud, les British Ladies van iniciar una gira per tot Anglaterra. En un any van jugar més de cinquanta partits d'exhibició i partits benèfics, tots amb bona aflluència de públic.

DURANT EL DESCANS A LES FÀBRQUES

L'esclat de la Primera Guerra Mundial, l'any 1914, va portar la dona a ocupar llocs de feina que tradicional-

ment havien estat dels homes. Les fàbriques van integrar les treballadores a la cadena de producció i a elles se'ls va obrir un nou escenari.

Eren fortes. Les feines domèstiques —rentar a mà, batre les catifes o carregar cistells de verdures i fruita— les havien preparat muscularment i la fabricació d'armament cada dia va consolidar el seu entrenament. Durant els descansos laborals, grups de dones s'organitzaven per jugar partits de futbol. Marcaven gols, es divertien i vencien els joves aprenents que s'havien quedat a les fàbriques.

A mitjan 1917 es va organitzar la primera competició de futbol femení: la Munitionettes Cup. Va ser un èxit econòmic i de públic, i la final es va jugar el maig del 1918 davant més de vint mil espectadors. Van guanyar les Blyth Spartans Ladies, un dels primers equips a assolir una certa fama.

L'altre gran equip de l'època sorgiria de la curiositat d'un empresari. Des del seu despatx, Alfred Frankland, dirigent de la fàbrica de munició Dick, Kerr and Co., gaudia de l'espectacle de veure les seves treballadores donant cops a una pilota. I com a home de negocis que era, va veure-hi una oportunitat.

El carismàtic empresari va conjuntar aquelles dones que xutaven a cada pausa de la feina i va formar un equip de futbol: les Dick, Kerr Ladies. Aprofitant l'empoderament que la guerra els estava donant, a Anglaterra les dones jugaven a futbol de manera més o menys constant. Però cap equip tenia l'esperit de les Dick, Kerr Ladies, poderoses des de la seva crea-

ció el 1917. Van reunir milers d'espectadors en els més de cent partits benèfics que van disputar els anys següents, incloent-hi un enfrontament internacional contra un equip de França.

A principis del segle xx, França era un país pioner de l'esport femení. Gràcies a la lluita d'Alice Milliat —que va fer tots els possibles perquè als Jocs Olímpics s'incloguessin disciplines femenines—, feia una dècada que les dones s'estaven organitzant per jugar a futbol. El seu Femina Sports va ser el gran dominador d'un campionat nacional que es va jugar entre l'any 1919 i el 1932, i que havia sigut impulsat per la Federació de Societats Femenines Esportives de França, creada i presidida per la mateixa Madame Milliat. Els combinats francesos van fer sovint un viatge fins al territori anglès per enfrontar-se als equips britànics.

Arreu d'Europa es feien les primeres passes del futbol femení, però era a Anglaterra on es marcava el ritme. La Gran Guerra havia deixat un buit que estava donant poder a la dona, i això no va ser ben rebut per tothom. La popularitat dels equips de la postguerra (entre els quals destacaven les Stoke Ladies o les Doncaster Ladies) i dels partits femenins de futbol va ser vista com una amenaça per part de la Federació Anglesa, que aviat va buscar mesures per aturar-la. Va iniciar una campanya per desacreditar el futbol femení, recuperant els vells arguments mèdics que parlaven dels perjudicis horribles que patirien les dones que hi jugaven, i va pressionar el

públic i les ciutats perquè no participessin en els partits.

Com que res no parava les Dick, Kerr Ladies, que seguien trobant racons als pobles per jugar els seus partits, l'any 1921 la Federació Anglesa va prohibir el futbol femení. No estava permès que cap dona jugués a cap estadi ni davant del públic.

La sanció va desanimar i va desfer tots els equips excepte les Dick, Kerr Ladies, que van buscar suports a Nord-amèrica. L'any 1922 van aprofitar la seva tirada mediàtica per organitzar una gira pel Canadà, però en creuar l'Atlàntic van veure que la Federació Canadenca, pressionada per l'anglesa, també els prohibia jugar. Van anar fins als Estats Units, on, com que no hi havia equips femenins, van haver d'enfrontar-se a combinats d'homes. Van repartir-se victòries, empats i derrotes. La premsa de l'època elogiava les habilitats de l'equip i admirava el talent d'aquelles dones.

Quan van tornar, però, seguien sense poder jugar. Europa tancava els ulls al futbol femení. Les dones estaven vetades.

No sabien que la prohibició encara duraria cinquanta anys.

LES VALENTES DURANT LA PROHIBICIÓ

La prohibició de la Federació Anglesa de l'any 1921 no només va afectar el futbol femení britànic. Durant ben bé tres dècades, les dones futbolistes van desapa-

rèixer de l'esfera pública en altres indrets. Es desfeien equips, no s'organitzaven partits, poques jugaven amb continuïtat.

Però el futbol femení no estava mort. Els canvis socials, en ple ascens dels totalitarismes al continent, seguien empenyent la dona a petites revolucions que en molts casos trobaven el focus en l'esport. Els partits de futbol, a més, funcionaven molt bé com a campanya per recaptar diners i sempre es jugaven amb un rerefons solidari. Aquest va ser el motiu pel qual l'any 1927 va ressorgir un equip al nord-est d'Anglaterra. Lily Galloway va reunir un grupat de companyes treballadores i va constituir les Quaker Ladies, que van començar a jugar partits per aquella zona contra altres grups de dones de diferents companyies per reunir diners en favor dels miners i els orfenats.

Arreu del món s'han documentat partits de futbol de dones en aquests anys posteriors a la Primera Guerra Mundial malgrat la prohibició. L'any 1923 es té constància d'un partit internacional a Barcelona, durant la dècada dels anys vint s'han documentat partits als instituts dels Estats Units i a les escoles a la Xina, n'hi ha d'internacionals a Sud-àfrica a la dècada dels trenta i a Austràlia entre els anys vint i quaranta. Al Brasil, s'estaven mobilitzant les dones per crear equips a Rio de Janeiro, fins que les pressions van forçar el Conselho Nacional de Desportos a desaconsellar el futbol femení i a boicotejar-lo.

Tot eren pals a les rodes. Tot eren lluites. I, a més, esclatava la Segona Guerra Mundial.

Paradoxalment, les tensions bèl·liques obrien un escenari de futur per a les dones futbolistes. Les prohibicions que estaven asfixiant totes les iniciatives per fer equips i lligues es van relaxar i van rebrotar els partits amb públic. Hi ha documents gràfics d'un partit jugat l'any 1943 entre les Bright Sparks, d'una empresa elèctrica, i les Great Guns, treballadores d'una fàbrica de munició. També s'ha provat que hi va haver algun enfrontament entre equips de les forces aèries del Canadà i Noruega el 1944 i diversos duels entre Anglaterra i França.

A Itàlia, l'any 1933, s'havia impedit que el Gruppo Femminile Calcistico agafés volada després de nou mesos de partits, i no va ser fins a l'any 1946 que van prendre forma altres equips, com la Triestina i el San Giusto, una llavor del que més tard configuraria l'Associazione Italiana de Futbol Femení, que seria clau més endavant per crear un campionat oficial.

Institucionalment se seguia girant l'esquena a la dona futbolista, que topava sempre amb el «no» dels grans despatxos. Una de les iniciatives més engrescadores de l'època es va viure a la República Federal Alemanya, on es va crear una associació de clubs que va organitzar una lliga de sis equips a la conca del Ruhr. Novament la gent va respondre-hi bé, amb aflüències de públic d'uns cinc mil espectadors. Hi ha constància d'un enfrontament contra Holanda el setembre del 1956, a l'estadi Mathias-Stinnes a Essen, que van guanyar les alemanyes per 2-1. El setmanari *Die Wochenschau* parla de divuit mil espectadors, en-

tre els quals hi havia un miler d'holandesos. El partit va tenir una rèplica a Munic davant disset mil espectadors. Les federacions podien oposar-s'hi, però el futbol femení seguia movent-se i fent-se atractiu.

L'any 1957, dos anys després que es creés la Copa d'Europa masculina, es va fundar l'Associació Internacional Femenina de Futbol, que va inventar-se un torneig europeu de clubs que va coronar com a primer gran campió el Manchester Corinthians anglès. Era un equip que s'havia creat l'any 1949 per desig d'un observador del Bolton, Percy Ashley, que no trobava cap més alternativa que la creació d'un club propi perquè la seva filla practiqués el futbol. S'exercitaven com podien als parcs o als camps de rugbi. Amb la subvenció de la Creu Roja van jugar per recaptar diners per desenes de llocs del mapa: van fer una gira per Portugal (1957-1958), Sud-amèrica i Irlanda (1960), Itàlia (1961) i el Marroc i el nord d'Àfrica (1966). És un dels equips més destacats d'aquella etapa.

Les Corinthians trobaven rivals en altres països perquè, encara que fos de manera força clandestina, les arrels del futbol femení se seguien escampant a països com Dinamarca, les dues Alemanyes, Txecoslovàquia, Holanda, Noruega, Itàlia o Suècia. Fora d'Europa, el futbol femení també brotava, amb les mateixes dificultats i amb la mateixa voluntat de desfer les resistències.

EL PRIMER MUNDIAL OFICIÓS

El futbol femení seguia practicant-se d'amagat, però s'anava cansant de trobar entrebancs pertot arreu. L'any 1969 es va crear la Federació Europea Internacional de Futbol Femení, que va organitzar unilateralment un campionat d'Europa amb les seleccions d'Itàlia, Anglaterra, França i Dinamarca. Es va jugar a territori italià, on feia uns quants anys que s'estaven associant una desena d'equips per jugar partits, i va comptar amb el patrocini de l'empresa d'aperitiu Martini & Rossi. Itàlia va ser la campiona.

Tot era oficiós, encara, però s'estava evolucionant. Hi havia equips arreu i tothom volia competir contra tothom. Els països aspiraven a configurar equips amb les millors jugadores i necessitaven estímuls. Necessitaven un gran torneig.

Recollint l'experiència de la competició europea, Itàlia va repetir l'organització un any més tard, el 1970, però va ampliar la invitació a una selecció d'un altre continent, Mèxic. El país de la bota s'acabava d'inventar el que és considerat el primer Mundial de Futbol femení, tot i que va ser un torneig que no va rebre el vistiplau de la FIFA, el màxim organisme internacional. Hi van participar set països: Anglaterra, la República Federal Alemanya, Dinamarca, Mèxic, Àustria, Suïssa i l'amfitriona, Itàlia. Txecoslovàquia, que inicialment també hi havia d'estar representada, va retirar-se abans de jugar. Amb més de quaranta mil persones a l'estadi Comunale de Torí, Dinamarca va venjar la derrota anterior i va vèncer per 0-2.

L'any següent va ser Mèxic qui va recollir el testimoni d'aquell primer Mundial a Itàlia. Després d'una fase de classificació amb deu seleccions, sis països van competir pel títol. Va tornar a ser un èxit increïble: als carrers hi havia pòsters que publicitaven el torneig, es van vendre samarretes, motxilles i xapes promocionals, van escriure's centenars de cròniques i es va donar cobertura televisiva. Hi havia patrocinadors, una mascota —una nena vestida de futbolista que rebia el nom de Xochitl— i desenes d'objectes de marxandatge. Les jugadores, per fi, estaven vivint el somni que mai s'havien imaginat que fos possible.

L'esforç per donar personalitat pròpia al torneig, que seguia sent oficiós, va fer que fins i tot es pintessin els pals de les porteries amb pintura rosa per donar «un aire femení» a la competició. Amb tot, l'aposta va triomfar i a la final entre Mèxic i Dinamarca van assistir cent deu mil persones a l'estadi. «Hi havia gent asseguda a les escales, l'estadi Azteca estava ple a vessar. No hi cabia ni una agulla. Va ser impressionant», relata en un documental mexicà Alicia *La Pelé* Vargas, una de les protagonistes de la seva selecció. Encara ara, la final Mèxic-Dinamarca del 1971 és el partit més vist de la història.

Com havia passat durant l'últim segle, el Mundial de Mèxic tornava a demostrar que, malgrat les dificultats i les prohibicions, el futbol femení era popular. El joc era espontani, enèrgic i honest, i les jugadores transmetien una passió única pel que feien. El futbol era la seva vida. Les que treballaven havien

hagut de gastar dies de vacances per participar en el torneig, i en altres casos van enfrontar-se amb la família per convèncer els pares que les deixessin jugar a futbol. Havien hagut d'entrenar-se d'amagat, havien fet servir pseudònims, no tenien roba adient per jugar. Però res no les havia aturat i milers d'espectadors gaudien del seu coratge.

Era tan ridícul seguir mantenint la prohibició, que les federacions van haver de reaccionar. França va ser de les primeres a incloure la dona en els registres futbolístics, i en el primer recompte ja comptabilitzava més de dues mil jugadores arreu del país. A Anglaterra, el país que va servir d'embrió, l'any 1971 es va donar via lliure a les dones per jugar a futbol.

Es trigaria uns anys més a trobar lligues organitzades i competicions ben regulades, però la porta ja estava oberta. I milers i milers de dones anaven decidides a entrar-hi per sempre.

L'SPANISH GIRL'S CLUB (1914)

Va acceptar però va demanar quaranta-cinc dies de marge. Necessitava aquest temps per entrenar, per construir el que seria el primer equip femení de futbol de la història d'Espanya: l'Spanish Girl's Club. Paco Bru, que havia sigut jugador de *foot-ball*, com es coneixia l'esport en aquells inicis del segle xx, va assumir el lideratge d'un projecte que havia ideat la Federació Femenina contra la Tuberculosi. Volien jugar un partit per recaptar fons per combatre la malaltia i el

futbol femení semblava el millor reclam per recollir el màxim de diners.

Van aconseguir un local a la societat L'Amistat del carrer Consell de Cent de Barcelona i van començar la dinàmica d'entrenaments. Bru era exigent i va imposar les seves normes: les jugadores havien de vestir pantalons (bombatxos, però en cap cas faldilla) i s'havien de dutxar després de cada entrenament. La primera condició li semblava bàsica per moure's amb eficiència, la segona responia a dues necessitats: construir un esperit d'equip forjat al vestidor i establir uns mínims d'higiene personal. El problema va ser que a unes quantes famílies no els va semblar bé aquest reglament, absolutament trencador per a l'època, i va ser difícil comptar amb totes les jugadores des del primer dia. Malgrat tot, després d'un mes i mig de preparació, va arribar el 9 de juny del 1914, el gran dia.

L'escenari era el camp de l'Espanyol i l'expectació que s'havia generat era màxima. Cap equip masculí havia acceptat actuar com a adversari i Bru va haver de dividir el grup en dos equips. Emilia Paños, Concha Ferrer, Dolores B., Dorotea Alonos, Juanita Paño, Emilia Calvo, Josefa López, Emilia González, Rosita Just, Pilar Carratala i Presentación G. van conformar l'equip Montserrat, que vestia amb camisa blanca; mentre que Mercedes Azul, M. Palermo, Esperanza Binode, Mercedes Queralt, N. N., Narcisa Colom, Natividad Miguel, María J. Almó, Leocadia Guerra i Clotilde Rodríguez van configurar l'equip Giralda, vestit

amb brusa vermella. El mateix Bru va fer d'àrbitre del partit, que va comptar amb la presència il·lustre del capità general de la Regió General, César Víctor Augusto del Villar y Villate, que va estar acompanyat de la seva filla Carmen.

L'atractiu del partit va cridar l'atenció dels mitjans de comunicació, que a la seva manera van donar volada a la victòria del Giralda per 2-1 contra el Montserrat. L'endemà de l'enfrontament, la crònica a *El Diluvio* repassava sobretot la vestimenta i l'aspecte de les protagonistes, i destacava la figura del seu entrenador, de qui «havien aprofitat les lliçons» en pocs dies. «Van fer molt més del que era d'esperar», diu el text. I ho remata amb una forta sentència: «La impressió produïda pel partit és que el sexe femení no permet les corregudes ràpides que exigeix el joc; en canvi, si s'ensinistren en la combinació i el regat, podran aconseguir un joc que no deixarà de tenir un segell particular». El redactor s'atreveix també a escriure alguns consells finals abans de concloure l'article: «S'han d'evitar empentes amb els braços a les melés i no tenir por de la pilota quan va directa al pit».

No va ser el mitjà més dur. Dos dies després del partit, un text al *Mundo Deportivo* titulat «Las niñas futbolísticas» va ser molt més masculista: parlava d'un partit de futbol «entre representants del sexe dèbil». «Aquesta primera actuació de la dona en el viril futbol no ens va satisfer, no només pel seu poc aspecte esportiu, sinó també perquè a les descendents de la mare Eva les obliga a adoptar posicions poc adequa-

des i poc estètiques, que els elimina la gràcia femenina», es llegeix a la pàgina.

Bru va aïllar les seves jugadores d'aquelles reaccions escandaloses i va seguir amb els entrenaments. Les jugadores aprenien ràpid i milloraven. Tenien més partits pactats i estaven decidides a seguir jugant, digués el que digués l'entorn. L'Spanish Girl's Club va repetir duel al camp de l'Espanyol, amb resultat d'empat a un. Les cròniques criticaven de nou que el joc «no pogués apartar-se de la passada i la combinació» i que fessin pocs gols. Uns dies més tard, a Sabadell, la punteria va afinar-se i l'equip Montserrat va golejar per 4-1.

L'Spanish Girl's Club començava a oferir un bon espectacle i, segons relaten els cronistes de l'època, el públic fins i tot n'ovacionava les jugadores durant el trajecte des de l'estació fins al camp de futbol. Durant aquell mes de juny del 1914 les jugadores de Bru van disputar més partits a Mataró (sense resultat) i al camp de l'Espanya a Barcelona (va guanyar Montserrat per 2-1), i fins i tot van desplaçar-se fora de la província per jugar a Reus a principis de juliol (amb victòria per 2-0 del Giralda).

La planificació de partits havia d'incloure més escenaris i viatges, com la inauguració del nou camp del Punching Club a Pamplona i una breu gira pel sud de França, però cap d'aquests partits es va acabar de concretar. L'esclat de la Primera Guerra Mundial a finals de juliol va posar fi al creixement de les pioneres, les integrants de l'Spanish Girl's Club.

IRENE GONZÁLEZ I L'IRENE FC (1909-1928)

Mira a càmera amb seguretat i fermesa, recolzada sobre el pal de la porteria. Dibuixa un lleuger somriure i creua els braços amb autoritat, amb la convicció que tenen les porteres de raça. Vesteix amb un jersei blanc de coll alt, una faldilla pantaló fosca que li arriba fins als genolls, mitjons alts negres i genolleres de color clar. Amb les botes de futbol, lligades amb un vuit que agafa el turmell i encercla la sola, trepitja la pilota de cuir. És una pilota pesant, una pilota dura. És la pilota que ella aturava amb valentia i desig.

La Irene era molt àgil, era decidida. Es llançava amb coratge als peus dels davanters per prendre'ls la pilota de seguida que entraven a l'àrea, i responia a tots els xuts sempre ben col·locada entre pals. Era alta, era forta i era una líder magnífica. Des de la porteria ordenava i dirigia els seus companys. Va ser la capitana d'un equip de nois i era la referència, era l'ànima del grup. L'equip tenia el seu nom: Irene Futbol Club.

Eren els anys vint, i el futbol començava a arrelar a Galícia, tot i que encara ho feia d'una manera poc organitzada. La jove Irene també s'havia enganxat a aquella passió per xutar una pilota i durant un temps va estar rondant Orillamar i el camp de l'Estrada i Fortaleza a la Corunya, jugant de tot i desafiant l'estricta vigilància del seu pare, que sovint l'anava a buscar per treure-la a la força dels partits que ella improvisava. Tots els amants del futbol la coneixien, l'admiraven i la respectaven. L'històric porter del Deportivo Rodrigo García Vizoso va relatar que, quan ell juga-

va, la Irene se situava darrere de la porteria i li donava instruccions i crits d'ànim.

Era tan carismàtica que tothom volia jugar amb ella, i va decidir crear un equip que va batejar amb el seu nom. L'Irene FC va començar a jugar de manera federada a la Sèrie C, la tercera categoria regional de Galícia. Era l'any 1925.

L'expectació que generaven els seus partits era altíssima. El públic s'aplegava en massa per veure-la en acció i als estadis començaven a acostar-se desenes de dones, inspirades per la força del que estava fent la Irene sota els pals. Era valenta i era popular. Res l'arronsava, ni la violència d'aquell futbol primitiu ni la mirada examinadora de tants aficionats. Se sentia protegida pel seu amulet, un nino de drap que situava prop de la porteria, com també feia Ricardo Zamora.

Va guanyar i va perdre partits, i va voltar fent amistosos per tot Galícia. Totes les cròniques de l'època reserves unes línies al principal focus d'atracció d'aquelles jornades de futbol infantil: la «senyoreta» Irene González, una «damisella molt modernista», una «portera simpàtica», una «capitana popular», la figura «més rellevant de l'equip».

La història d'Irene González va transcendir socialment i se li va dedicar un «a propòsit», una brevíssima peça teatral típica dels carnivals gallescs:

*Mamá,
futbolista quero ser,
para xogar como Irene,*

*que xoga moi ben.
Mamá,
cando eu sexa maior,
gañarei moito diñeiro
xogando ao fútbol.*

Certament, amb el futbol i en edat adolescent, la Irene va guanyar diners, que aportava a la dèbil economia familiar. Quan tenia divuit anys, a finals del 1927, va contraure la tuberculosi i va haver de deixar de jugar. Els mitjans de comunicació van fer-se ressò de la delicada situació de salut de la futbolista i van publicitar amistosos benèfics per recaptar diners i ajudar-la en el tractament mèdic. Havia empenyorat la roba, dormia sense matalàs i amb prou feines disposava d'aliments. Amb les aportacions solidàries de la gent, va millorar el seu estat, però cap esforç va ser suficient per evitar que Irene González Basanta morís l'abril del 1928.

NITA, LA «VELETA» DE MÀLAGA (1908-1940)

Cada cop que acompanyava la seva mare al port, on treballava el seu pare com a estibador, veia mariners anglesos i espanyols jugant a futbol. Qualsevol esplana era bona per colpejar la pilota, qualsevol referència podia fer de porteria. La fascinava veure aquells partits improvisats. Però no només veia futbol entre vaixells quan portava el dinar al seu pare. Prop de casa seva, al barri malagueny de Capuchinos, s'havia cons-

truït un col·legi de salesians amb un camp de futbol. La seva àvia hi treballava, havia de rentar la roba i cosir samarretes, i sovint a ella li tocava entregar el material. I si no li tocava, s'hi oferia, encantada de veure's dins d'un camp de futbol. Passar pel pati de l'escola era el seu moment d'imaginació i somnis. Tenia la complicitat del sacerdot gallec Francisco Míguez, que li deixava xutar la pilota abans de cada partit. Era clar que Anita Carmona Ruiz havia de ser futbolista.

La Nita voltava per les instal·lacions de l'escola Segalerva quan hi havia acció. No la deixaven jugar, era massa petita, però ella es conformava a portar aigua als jugadors. Cada gest, cada aproximació al joc, la feia jugadora. Quan va fer-se gran i va guanyar complexió, va atrevir-se a ficar-se pel mig i va poder lluir la seva destresa. El pare Míguez no era aliè al talent de la Nita i de seguida que va poder va incloure-la en un dels equips, l'Sporting Málaga, que jugava partits amistosos a les instal·lacions del col·legi per recaptar diners i comprar sabates i roba per als nens més desfavorits.

Però cada cop que jugava, la Nita havia de fer-ho d'amagat. El futbol era exclusivament per als nens i ella havia de fer-se passar per un d'ells per jugar. Va tallar-se els cabells, va embolicar-se els pits pressionant-los amb benes i va vestir-se amb roba més ampla per dissimular que era una nena. La disfressa no sempre va ser prou efectiva i sovint l'acabaven descobrint. Tampoc hi ajudava la família, que rebia pressions d'un oncle que era metge i que insistia en els

efectes perjudicials de la pràctica esportiva en el desenvolupament físic d'una dona.

Per calmar els ànims, la família va enviar la Nita a Vélez-Málaga, allunyada del centre on havia començat a jugar. Però ni els quilòmetres ni el canvi d'aires van fer minvar la motivació de la Nita, que també hi va trobar una manera de seguir jugant a futbol: amb sobrenoms. Tots els seus companys tenien el seu i a ella la van batejar com a *Veleta*. És el nom que apareix en el registre dels quaranta partits que va jugar entre els anys 1927 i 1932.

Va ser tan gran l'impacte que la Nita va generar que fins i tot va ser protagonista dels càntics més populars entre els aficionats de l'equip. «¿Dónde vas club Veleño con tus cinco delanteros? Voy al campo del (rival) con Veleta para meterle un 5-0». La Nita va jugar de central, de mig centre i fins i tot de davantera. Destacava perquè xutava fort i dominava el joc aeri.

Quan va morir als trenta-dos anys per culpa d'una febre exantemàtica coneguda aleshores com el poll verd, els seus companys de Vélez-Málaga van pagar part de l'enterrament. La samarreta amb què va voler marxar va ser, però, la del seu primer equip: l'Sporting Málaga. El club on ella s'havia imaginat els primers regats i els primers gols.